

ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳು

ಮಾನವ ಜನ್ಮದ ಪ್ರಧಾನ ಉದ್ದೇಶವೇ ಭಗವತ್ಪಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಎಂಬುದನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಸಂಪಾದಕೀಯದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಅಂದರೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆಯೇ ಪರಮಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಾನವಮೌಲ್ಯ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ಮೌಲ್ಯದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಏರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ನಾವು ಪಡೆದಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಈ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಈಗ ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ.

ಭೌತಿಕ ಮೌಲ್ಯ

ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಭೌತಿಕ ಮೌಲ್ಯ. ಇದು ನಮ್ಮ ಮೂಲ ಭೂತ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. ವ್ಯಕ್ತಿ ಬಾಳಬೇಕಾದರೆ ಆಹಾರ, ಬಟ್ಟೆ, ಆಶ್ರಯ, ರಕ್ಷಣೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳು ಬೇಕೇ ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಲ್ಲದೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜೀವನವನ್ನೂ ನಡೆಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬೇರೆ ಯಾವ ರಚನಾತ್ಮಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತೊಡಗಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ದಿನವೆಲ್ಲ ಆಹಾರ ಮುಂತಾದ ಮೂಲಭೂತ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗಾಗಿಯೇ ದುಡಿಯುತ್ತಿರುವವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಭೌತಿಕ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಮೀರಿ ಹೋಗಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗೂ ಒಂದು ಮಿತಿ ಇರಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಭೌತಿಕ ಸುಖಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತ ವಿಷಯ ಸುಖದಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳು ಪೂರ್ತಿ ಯಾದ ಮೇಲೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಉನ್ನತ ಆದರ್ಶದ ಕಡೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹರಿಸಬೇಕು.

ಸೌಂದರ್ಯ ಮೌಲ್ಯ

ಭೌತಿಕ ಮೌಲ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸೌಂದರ್ಯಮೌಲ್ಯವೊಂದಿದೆ. ನಾವು ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸುವಾಗ ಸುಂದರ ಪರಿಸರವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತೇವೆ, ಆಹಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತಟ್ಟೆ ಪಾತ್ರೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುತ್ತೇವೆ. ನಾವು ಮೈ ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಏನೂ ಒಂದು ಬಟ್ಟೆಯಾದರೆ ಸಾಲದು. ಅದು ಸುಂದರವಾದ ಉಡುಪಾಗಿರಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೇ ನಾವು ವಾಸಿಸುವ ಮನೆಯೂ ಸುಂದರವಾಗಿಯೂ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಇರಬೇಕೆಂದು ನಾವು ಬಯಸುತ್ತೇವೆ. ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಬಡವನೂ ಕೂಡ ತನ್ನ ಮನೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಕಲಾತ್ಮಕಗೊಳಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಈ ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆ ಅಂತರ್ನಿಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಕಲೆ ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಅಹಂ'ನ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳು

ಇದೇ ಮೌಲ್ಯದ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪವಿದೆ. ನಮ್ಮ ದೈಹಿಕ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳು ಪೂರೈಸಿದ ಮೇಲೆ, ಅವಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಟ ಸ್ಥಗಿತವಾದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ 'ಅಹಂ' ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಭೌತಿಕ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಹೋರಾಟವು 'ಅಹಂ' ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಹೋರಾಟವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ದೇಹದ ಹಸಿವಿರುವಂತೆಯೇ ಅಹಂಕಾರದ ಹಸಿವಿರುತ್ತದೆ, ದೇಹದಂತೆಯೇ ಅಹಂಕಾರವೂ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತದೆ, ಅದರಂತೆಯೇ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ಬಯಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರೀತಿ, ಸಹಾನುಭೂತಿ, ಪ್ರಶಂಸೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳು ಅಹಂಕಾರದ ಆಹಾರ; ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಮಾನ, ಅಧಿಕಾರ, ಸಂಪತ್ತು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯ. ಯಾರೂ ತನ್ನನ್ನು ನಿಂದಿಸಬಾರದೆಂದು ಅದು ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಬಯಸುತ್ತದೆ.

ಇವೆಲ್ಲ ಅಹಂಕಾರದ ಮೂಲಭೂತ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳು. ಇವುಗಳನ್ನು ಬಯಸುವುದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೇನಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅತಿಯಾಗಿ ಬಯಸಿದರೆ ಅದೊಂದು ರೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಉನ್ನತ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಅರಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಇವುಗಳ ಆಸೆಯನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಕಾಮದ ಗುಂಪಿಗೆ ಈ ಮೇಲಿನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಕಾಮವೆಂದರೆ ಇಂದ್ರಿಯ ತೃಪ್ತಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮಾನವನ ಮೂಲಭೂತ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳು.

ಶಿಕ್ಷಣ ಮೌಲ್ಯ

ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನದು ಅರ್ಥ. ಮೂಲಭೂತ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳು ಪೂರ್ತಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ವಸ್ತು ಘಟನೆಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ 'ಏನು' 'ಎಕೆ' ಮತ್ತು 'ಹೇಗೆ' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲದರ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಅದು ತಿಳಿಯಬಯಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕುತೂಹಲವೇ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಯ ಮೂಲ. ಮಗುವಿಗೆ ಮಾತು ಬಂದ ಮೇಲೆ, ಸ್ವಲ್ಪ ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳೆದ ಮೇಲೆ—ಅದಕ್ಕೆ ಭೌತಿಕ ಕೊರತೆಯ ಚಿಂತೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ—ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರಶ್ನಿಸತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪುರಾತನ ಮಾನವನೂ ತನ್ನ ಭೌತಿಕ ಹೋರಾಟ ಕಡೆಮೆ ಯಾದಮೇಲೆ ಬಾಹ್ಯ ಜಗತ್ತಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸತೊಡಗಿದ. ಇದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕತೆ ವಿಕಾಸಹೊಂದಿಧವು. ಹೀಗೆ ಅರ್ಥಾನ್ವೇಷಣೆಯೇ ಜ್ಞಾನದ ಮೂಲ. ಈ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣ

ಮೌಲ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವೇ ಬೌದ್ಧಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ.

ನೈಜ ಶಿಕ್ಷಣ

ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಹೇಳುವಂತೆ, ಶಿಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹವಲ್ಲ, ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ರಕ್ತಗತವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾನ್ ರಿಫ್ಕಿನ್ (John Rifkin) ಎಂಬಾತನು 'ಮಾಹಿತಿಯ ಅತಿಹೊರ' (information overload) ಯ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇಂದಿನ ಯುವಕರು ಅನೇಕ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಮೂಲಕ ಅಪಾರ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದು ಅನೇಕ ಮಾನಸಿಕ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ರಿಫ್ಕಿನ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾನೆ. 'ಮುಂದಿನ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರು ಓದುಬರಹ ಬಾರದವರಲ್ಲ, ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧಗೊಳಿಸಲಾಗದವರು' ಎಂಬ ಆಲ್ವಿನ್ ಟಾಫ್ಲರ್ (Alvin Toffler) ನ ಮಾತು ಉತ್ತೇಜ್ಜೆಯಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲಕ ನಾವು ಕಲಿತುದನ್ನು ಚಿಂತನೆಯ ಮೂಲಕ ಸರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು, ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಬರ್ಟ್ರಾಂಡ್ ರಸಲ್ (Bertrand Russel) ಹೇಳುತ್ತಾನೆ : 'ಶಿಕ್ಷಣವು ಎರಡು ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು: ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಅದು ಓದು, ಬರಹ, ಭಾಷೆ, ಅಂಕಗಣಿತ, ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಬೇಕು; ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು, ತಾವೇ ಉತ್ತಮ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮಾನಸಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅದು ಜನರಿಗೆ ನೀಡಬೇಕು.'

ಶಿಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ನರಮಂಡಲದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು.

—ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದ

ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸಂಸ್ಕೃತಶ್ಲೋಕವೊಂದಿದೆ:

ಅಚ್ಛೇಘ್ನೋ ಗ್ರಂಥಿನಃ ಶ್ರೇಷ್ಠಾಃ ಗ್ರಂಥಿಘ್ನೋ ಧಾರಿಣೋ ವರಾಃ |
ಧಾರಿಣ್ಯೋ ಜ್ಞಾನಿನಃ ಶ್ರೇಷ್ಠಾಃ ಜ್ಞಾನಿಘ್ನೋ ವ್ಯವಸಾಯಿನಃ ||

'ಅನಕ್ಷರಸ್ಥನಿಗಿಂತ ಓದು ಬರಹ ಬಲ್ಲವನು ಶ್ರೇಷ್ಠ; ಓದಿದ್ದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವವನು ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಕೇವಲ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವವನಿಗಿಂತ ಓದಿದ್ದನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನು ಇನ್ನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ತಾನು ತಿಳಿದಿದ್ದನ್ನು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನು.' ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು, 'ಶಿಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ

ನರಮಂಡಲದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಕಲಿತ ವಿದ್ಯೆ ಅವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಬೇಕು, ಅದು ಅವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕವು ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ:

ಪುಸ್ತಕಸ್ಥಾ ತು ಯಾ ವಿದ್ಯಾ ಪರಹಸ್ತಗತಂ ಧನಮ್ |
ಕಾರ್ಯಕಾಲೇ ಸಮುತ್ತನ್ನೇ ನ ಸಾ ವಿದ್ಯಾ ನ ತದ್ ಧನಮ್ ||

'ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಇತರರ ವಶದಲ್ಲಿರುವ ಧನ ಇವುಗಳಿಂದ ನಮಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವಶ್ಯಕ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನಮಗವು ಒದಗುವುದಿಲ್ಲ.'

ಹೀಗೆ ಬಾಹ್ಯ ಜಗತ್ತಿನ ಅರ್ಥಾನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಪಡೆದ ಜ್ಞಾನವು ನಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಇದು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದಾದ ಅರ್ಥ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಅರ್ಥವೆಂದರೆ ಸುಖಸಾಧನಗಳು ಎಂದು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ವಿಶಾಲಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ.

ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯ

ನಾವು ಪಡೆದ ವಿದ್ಯೆ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಬೇಕಾದರೆ ನಮ್ಮ ಜೀವನವು ನೈತಿಕ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅನೈತಿಕ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತೇವೆ, ನಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತೇವೆ. ಹೆಚ್ಚು ದಕ್ಷ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೈತಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಲು ವಿದ್ಯೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯೆ ಒಂದು ಆಯುಧವಿದ್ದಂತೆ; ಅದನ್ನು ವಿನಾಶಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು, ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೂ, ರಚನಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಹೇಳುವಂತೆ, ಜ್ಞಾನವು ಒಂದು ಶಕ್ತಿ. ಇದನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಕೆಟ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನೈತಿಕ ಚರಿವರ್ತನೆಯುಂಟಾಗಬೇಕು. ಇದು ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯ—ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಧರ್ಮವೇ ಇದು.

ನೈತಿಕತೆಗೆ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಆಧಾರಗಳಿರುತ್ತವೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದು ಭಯ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನರು ನೀತಿವಂತರಾಗಿರುವುದು ಈ ಭಯದಿಂದಲೇ. ನರಕದ ಭಯ, ಮುಂದೆ ಒದಗಬಹುದಾದ ಕಷ್ಟದ ಭಯ, ಪೊಲಿಸ್ ಅಥವಾ ಸರ್ಕಾರದ ಭಯ ಅಥವಾ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಭಯ—ಇವು ಅನೇಕರನ್ನು ನೀತಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲು ಒತ್ತಾಯಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಭಯ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವರ ಸ್ವರೂಪ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಆಧಾರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ರೂಢಮೂಲವಾದ ಪದ್ಧತಿಗಳು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಇವುಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧರಾಗಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ನೀತಿವಂತ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಎಷ್ಟೋ ನೀತಿ ನಿಯಮಾವಳಿಗಳು

ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ನಮ್ಮೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಸ್ಕಾರದ ಒತ್ತಡದಿಂದ ನಮ್ಮ ಜೀವನವು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹೊರಗಿನ ಪ್ರಭಾವಗಳ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜವು ಬದಲಾದಂತೆಲ್ಲ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳೂ ಬದಲಾಗುತ್ತವೆ. ಆ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಜೀವನವನ್ನೂ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೈತಿಕ ಅಂಶಗಳಿದ್ದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಎರಡನೆಯ ಅಧಾರವೂ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ನೀತಿವಂತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾರದು.

ಮೂರನೆಯದು ಅಂತಃ ಪ್ರೇರಣೆ—ನಾನು ನೀತಿವಂತನಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಆಂತರಿಕ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ನೈತಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವುದು. ತಾನು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಆಂತರಿಕ ತುಡಿತವೇ ನೈತಿಕತೆಯ ತಳಹದಿ ಎಂಬುದು ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: 'ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಮುಕ್ತಿಗಾಗಿ ನಡೆಸುವ ಹೋರಾಟವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ತಾನೂ ತನ್ನ ಕ್ಷುದ್ರ ಶರೀರವೂ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಭಾವದಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ, ನಿಃಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನೂ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನೂ ಯಾವುದರ ಮೂಲಕ ಪಡೆಯುವನೋ ಆ ಎಲ್ಲ ನೀತಿ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಮುಖವಾದ ಸಂಗ್ರಾಮವೇ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ತಳಹದಿ ಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇತರರಿಗೆ ಉಪಕಾರವಾಗುವಂತಹ ಸತ್ಯಮಾರ್ಗಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವವನನ್ನು ನಾವು ನೋಡಿದಾಗ ಆತನಿಗೆ "ನಾನು, ನನ್ನದು" ಎಂಬ ಸೀಮಾಬದ್ಧವಾದ ವ್ಯತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರಲು ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.' (ಕೃತಿಶ್ರೇಣಿ, 1.114).

ಈ ರೀತಿಯ ಅಂತಃಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಮೂಡಿಬರುವ ನೈತಿಕತೆಯು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯ ಒತ್ತಡವಿಲ್ಲ, ಯಾವುದೇ ಭಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಲ್ಲ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಒಳ್ಳೆಯತನ ನಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವವೆಂಬುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಒಳ್ಳೆಯವರಾಗಿರುವುದು ಅಥವಾ ನೀತಿವಂತರಾಗಿರುವುದು ಎಂದರೆ ನಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇರುವುದು. ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಇದನ್ನು ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ: ದೇಹವು ಸ್ವಭಾವತಃ ಆರೋಗ್ಯವಂತವಾಗಿರುವುದು, ಅದು ತಾನೇ ರೋಗವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ದೇಹವು ತನ್ನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಮರಳುವುದಕ್ಕೆ ಔಷಧಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅನಾರೋಗ್ಯ

ದೇಹದ ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಅನೈತಿಕತೆಯು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸ್ಥಿತಿ. ಅನೇಕ ಆಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ಒತ್ತಡಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಈ ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ತನ್ನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಮರಳಬೇಕಾದರೆ, ಯಾವುದೇ ಬಾಹ್ಯ ಒತ್ತಡದಿಂದಲೂ ಆಂತರಿಕ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ನೀತಿವಂತ ನಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ ಅವನು ತನ್ನ ಬಗೆಗಿನ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೇ ಬದಲಾಯಿಸಬೇಕು. ತನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಉದಾತ್ತ ಕಲ್ಪನೆಯಿದ್ದರೆ ಜೀವನವೂ ಉದಾತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ನೈತಿಕತೆಯು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಜೀವನದೊಂದಿಗೆ ಒಂದಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ನೀತಿವಂತ ರಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ ನಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯುಂಟಾಗಬೇಕು. ಈ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಯು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಮೋಕ್ಷ. ನಮ್ಮ ನಿಜವಾದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿತಾಗ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೋಕ್ಷವೆಂದರೆ ಮುಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ. ಇದು ಬಾಹ್ಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಲ್ಲ, ರಾಜಕೀಯ ಅಥವಾ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಲ್ಲ. ಯಾವ ಕೆಟ್ಟಪಾಡಿಗೂ ಒಳಗಾಗದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಓಡಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದಲ್ಲ. ಯಾವ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳ ಶೃಂಖಲೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮುಕ್ತ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವುದಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜನರು ಕರೆಯುವ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ ಅಲ್ಲ. ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ವಿಚಾರಗಳೇ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂದರೆ ಯಾವ ಹೊರಗಿನ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ವಶವಾಗದೇ ಇರುವುದು. ಇಲ್ಲಿ 'ಹೊರಗಿನ' ಎಂದರೆ ದೇಹದ ಹೊರಗಿರುವುದಲ್ಲ—ದೇಹದ ಒಳಗಿರುವುದು—ನಮ್ಮ ಆಲೋಚನೆ, ಭಾವೋದ್ದೇಗಗಳು, ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು, ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ಈಗ ಇವುಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವವು. ದೇಹದ ಹೊರಗಿನ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ನಾವು ವಶರಾಗಿರುವುದೂ ನಾವು ಈ ಮೇಲಿನವುಗಳಿಗೆ ವಶರಾಗಿರುವುದರಿಂದ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದ್ದರೆ ಕಾರಾಗೃಹವಾಸವೂ ನಮಗೆ ಬಂಧನವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಮೊದಲು ನಮ್ಮೊಳಗೆ, ನಮ್ಮ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿರಬೇಕು. ಪಿ.ಡಿ. ಔಸ್ಪೆನ್ಸ್ಕಿ (P.D.Ouspensky) ಎಂಬಾತನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಯಜಮಾನನಿಲ್ಲದ ಒಂದು ಮನೆಗೆ ಹೋಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಆಳುಗಳಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಅವರೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಯಾರೂ ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬರ ಕೆಲಸವನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಮಾಡುತ್ತ ಪರಸ್ಪರ ಜಗಳ ಕಾಯುತ್ತ ಯಾವ ಹತೋಟಿಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅವರು ಜೀವನ

ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಅರಾಜಕತೆಯನ್ನು ನಾವು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ನಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಇದೇ ಆಗಿದೆ. ನಾವು ಎಚ್ಚೆತ್ತು ನಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಒಡತನವನ್ನು ನಾವು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಆಳುಗಳಾದ ಇಂದ್ರಿಯ, ಮನಸ್ಸು, ಭಾವನೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ ನಮ್ಮ ಅಪ್ರಕೃತಿಯಂತೆ ಅವು ವರ್ತಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆಗ ನಾವು ನಮ್ಮೊಳಗಿನ ಅರಾಜಕತೆಯಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಬಹುದು. ಒಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅರಾಜಕತೆಯಿದ್ದರೆ ಹೊರಗಿನ ಶತ್ರುಗಳು ಬಂದು ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿ ಅದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನಮ್ಮೊಳಗೆ ಅರಾಜಕತೆಯಿದ್ದರೆ ಹೊರಗಿನ ಶಕ್ತಿಗಳು, ಹಣ ಅಧಿಕಾರ ಮುಂತಾದವುಗಳು ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಆಳತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಮೊದಲು ಆಂತರಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು— ನಮ್ಮೊಳಗೆ ನಾವು ಯಜಮಾನರಾಗಿರಬೇಕು. ಇದೇ ನಿಜವಾದ ಮುಕ್ತಿ. 'ಮೊದಲು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿ. ನಂತರ ನಿಮಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಿ. ನಂತರ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಬಂದು ಭಿಕ್ಷುಕ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಟಿಸುವ ಪಾತ್ರಧಾರಿಯಂತೆ ನಾವು ಆಡುತ್ತೇವೆ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ನಿಜವಾದ ಭಿಕ್ಷುಕನೊಂದಿಗೆ ಅವನನ್ನು

ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿ. ಎರಡು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಬಹುಶಃ ದೃಶ್ಯ ಒಂದೇ, ಮಾತು ಒಂದೇ ಆಗಿರುವುದು. ಆದರೂ ಎಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸ! ಒಬ್ಬನು ತನ್ನ ಭಿಕ್ಷುಕನ ಪಾತ್ರದಿಂದ ಆನಂದಿಸುವನು. ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಅದರಿಂದ ದುಃಖಿಸುವನು. ಈ ಅಂತರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು? ಒಬ್ಬನು ಮುಕ್ತ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಬದ್ಧ. ಪಾತ್ರಧಾರಿಗೆ ತನ್ನ ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿ ನಿಜವಲ್ಲವೆಂದೂ ಕೇವಲ ಅಟಕ್ಕಾಗಿ ನಟಿಸಿರುವೆನೆಂದೂ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ನಿಜವಾದ ಭಿಕ್ಷುಕನಾದರೋ ಅದೇ ತನ್ನ ನಿಜಸ್ವಭಾವವೆಂದೂ, ತನಗೆ ಅದು ಬೇಕಾಗಲೀ, ಬೇಡವಾಗಲೀ, ಸಹಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಇದೇ ನಿಯಮ.' (ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ನಿರ್ಮಾಣ, ಪು. 84).

ಮುಕ್ತಪುರುಷನ ಪಾಲಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾಯಾಮಯವಾದ ಜಗತ್ತು ಈಶಾವಾಸ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಮೆ ಪ್ರತೀಕಗಳು ಮಾತ್ರ ದೇವತಾ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿ ಉಳಿಯದೆ ಪ್ರತಿ ಜೀವಿಯೂ ಶಿವಸ್ವರೂಪಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವನು ವಿರಾಟ್ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.



ಒಂದು ದಿನ ಸ್ವಾಮಿ ನಿರಂಜನಾನಂದರು ಶ್ರೀರಾಮ ಕೃಷ್ಣರ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅಂಗಡಿಯಿಂದ ಸಿಹಿತಿಂಡಿ ಯನ್ನು ತರುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಡ ಮಹಿಳೆಯೊಬ್ಬಳು ಚಿಕ್ಕ ಬಾಲಕನನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಅದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ನಿರಂಜನಾನಂದರ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಿಹಿ ತಿಂಡಿಯ ಪೊಟ್ಟಣ ಬಾಲಕನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ತನಗೆ ತಿಂಡಿ ಬೇಕು ಎಂದು ಅವನು ಅಳತೊಡಗಿದ. ಆಗ ಎಷ್ಟೇ ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸಿದರೂ ಅವನು ಅಳುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ— ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಅವನ ಕೂಗಾಟ ಇನ್ನೂ ಜಾಸ್ತಿಯಾಯಿತು. ನಿರಂಜನಾನಂದರು ಮುಗುಳ್ಳುಗುತ್ತಾ ಬಾಲಕನ ಹತ್ತಿರ ಹೋದರು. ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಿಹಿ ತಿಂಡಿಯ ಪೊಟ್ಟಣವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತ 'ತಗೋ ಮಗು, ಇದನ್ನು ತಿನ್ನು' ಎಂದರು. ಆ ಬಡತಾಯಿ ವಿರೋಧಿಸಿ, 'ಬೇಡ, ನೀವು ದೇವರಿಗಾಗಿ ಈ ಸಿಹಿ ತಿಂಡಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಿರಿ. ನನ್ನ ಮಗ ಅದನ್ನು ತಿನ್ನುವುದು ಅಮಂಗಳ' ಎಂದಳು. ನಿರಂಜನಾನಂದರು, 'ಇಲ್ಲ ತಾಯಿ, ಏನೂ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲ. ಅವನು ತಿಂದರೆ ದೇವರು ತಿಂದಂತೆಯೇ' ಎನ್ನುತ್ತಾ ಆ ಪೊಟ್ಟಣವನ್ನು ಬಾಲಕನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮತ್ತೆ ಅಂಗಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರಿಗಾಗಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಸಿಹಿತಿಂಡಿಯನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡರು.



ಸ್ವಾಮಿ ನಿರಂಜನಾನಂದರು